

DENİZ GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE-İSRAİL ENERJİ DİPLOMASİSİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

Murat Koray
Dr. Öğr. Üyesi,
Piri Reis Üniversitesi

ÖZET

Enerji diplomasisi klasik anlamda tarif edilen diplomasi kavramından daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Enerji diplomasisi, uzun vadeli stratejik hedeflere ulaşmak amacıyla yürütülen karmaşık süreçlere sahiptir ve çok aktörlü mekik diplomasi gerektirir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki hidrokarbon yataklarının varlığı dikkate alındığında petrolün kömürden daha ekonomik bir kaynak haline gelmesi petrol üreten ülkelerin mücadele alanı olarak Orta Doğu'yu ön plana çıkarmıştır. Enerji kaynaklarına sahip mansap ülkeler ile bunların civarındaki komşu devletler, sahip oldukları milli menfaatleri elde etmek maksadıyla geliştirdikleri milli politikalar ve stratejik hedefler ne olursa olsun aktörlerin tamamının oluşturduğu uluslararası ortam dikkate alınmadan sonuç alınması ve barış ortamının tesis edilmesi mümkün görülmemektedir. Türkiye, ispatlanmış dünya fosil yakıt rezervinin %60'ının bulunduğu bir coğrafi bölgeye yakın bir konumda yer almasına rağmen, enerji talebinin %74'ünü dışa bağımlı olarak karşılayabilmekte olduğundan yalnızca enerji güvenliğine odaklanarak sahip olduğu askeri kapasiteyle stratejik hedeflerine ulaşması rasyonel bir hal tarzı olmayacaktır. Dünyanın geldiği konjunktürde maksimalist düşünen hiçbir ülkenin bir diğerinin çıkarını minimize ederek menfaatlerini elde etme imkanı bulunmamaktadır. Maksimalist düşüncenin faydası elde edilebilecek azami çıkar alanının belirlenmesi ve uzlaşma için geri çekilebilecek azami marjı belirlemek için kullanılacak diplomatik bir araç olmasıdır. Maksimalist çıkar alanlarını elde etmek üzere askeri kapasitesiyle kendilerine egemenlik alanı yaratmaya çalışan ülkeler geri dönüşü olmayan sıcak bir çatışmaya ve hatta bölgesel bir savaşın oluşmasına gerekçe yaratmış olacaktırlar. Barış ve kriz dönemindeki askeri faaliyetler de diplomasinin bir aracı olsa da, bu çalışmada askeri boyut kapsam dışı bırakılmıştır. Çok boyutlu ve geniş kapsamlı enerji diplomasisine ilişkin olan çalışmanın sınırları, Türkiye-İsrail ilişkileri ve Doğu Akdeniz'de enerji ulaştırma hatlarına ilişkin sorunlar olmak üzere daraltılmış ve elde edilen bulgular uluslararası deniz hukuku dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Deniz Ulaştırma ve İşletme Mühendisliği, Deniz Güvenliği, Diplomasi, Enerji, Strateji

1. GİRİŞ

Enerji diplomasisi klasik anlamda tarif edilen diplomasi kavramından daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Enerji diplomasisi, uzun vadeli stratejik hedeflere ulaşmak amacıyla yürütülen karmaşık süreçlere sahiptir ve çok aktörlü mekik diplomasi gerektirir. 1950 yılından sonra Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki hidrokarbon yataklarının varlığı dikkate alındığında petrolün kömürden daha ekonomik bir kaynak haline gelmesi petrol üreten ülkelerin mücadele alanı olarak Orta Doğu'yu ön plana çıkarmıştır. Bu mücadele alanına uluslararası zemin oluşturacak ve mekik diplomasisini hızlandıracak iki önemli mekanizma ortaya çıkmış ve Petrol Üreten Ülkeler Teşkilatı (OPEC) ile tüketici ülkeler tarafından kurulan Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) teşkil edilmiştir¹. Enerji kaynaklarına sahip mansap ülkeler ile bunların civarındaki komşu devletler, sahip oldukları milli menfaatleri elde etmek maksadıyla geliştirdikleri milli politikalar, milli stratejiler ve stratejik hedefler ne olursa olsun aktörlerin tamamının oluşturduğu uluslararası ortam ve bunlar arasında cereyan eden diplomasi dikkate alınmadan sonuç alınması ve barış ortamının tesis edilmesi mümkün görülmemektedir. Türkiye, ispatlanmış dünya fosil yakıt rezervinin %60'ının bulunduğu bir coğrafi bölgeye yakın bir konumda yer almasına rağmen, enerji talebinin %74'ünü dışa bağımlı olarak karşılayabilmekte olduğundan² yalnızca enerji güvenliğine odaklanarak sahip olduğu askeri kapasiteyle stratejik hedeflerine ulaşması rasyonel bir hal tarzı olmayacaktır. Dünyanın geldiği konjonktürde maksimalist düşünen hiçbir ülkenin bir diğersinin çıkarını minimize ederek menfaatlerini elde etme imkanı bulunmamaktadır. Maksimalist düşüncenin faydası elde edilebilecek azami çıkar alanının belirlenmesi ve uzlaşma için geri çekilebilecek azami marjı belirlemek için kullanılacak diplomatik bir araç olmasıdır. Türkiye'nin bugüne kadar ifade etmekten imtina ettiği ancak yakın dönemde adını koyarak dillendirme ihtiyacı duyduğu devlet aklının ortak bir ürünü olan **Mavi Vatan** konsepti, kapsamlı vizyoner hedeflere sahiptir ve Türk Milleti'ni deniz alaka ve menfaatlerine odaklamaktadır. Maksimalist yaklaşımlar; stratejik çıkar alanlarının örtüştüğü gri alanlar ile bu alanlardaki kırılğan fay hatlarını belirlemek, geri adım atılmayacak kırmızı çizgileri oluşturmak ve uzlaşma gerektiği takdirde

---

¹ Hakan Akbulut, "Enerji Diplomasisi", Girişimci ve İnsani Dış Politika, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022, <https://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa> (erişim 22 Eylül 2022)

² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Ulusal Enerji Stratejisi", Girişimci ve İnsani Dış Politika, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-nin-enerji-stratejisi.tr.mfa> (erişim 20 Temmuz 2022).

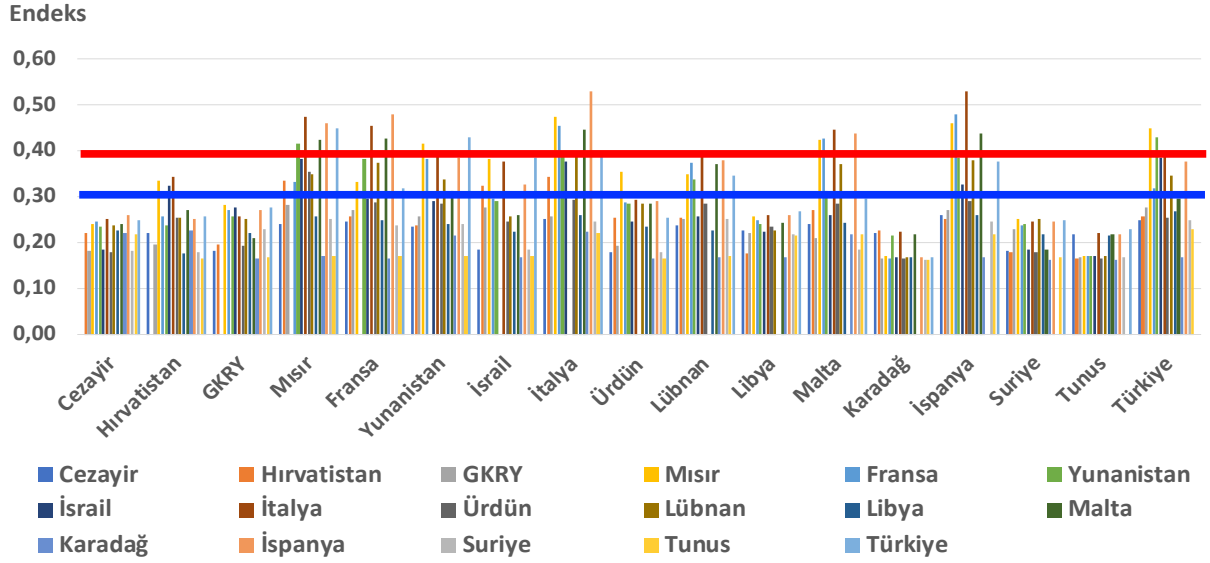
pazarlık payını belirlemek için kullanılacak politik bir araç olmaktan öteye gidemeyecek ve bölgesel gerginliği artıracaktır.

2. DOĞU AKDENİZ VE DENİZ TİCARETİ

Akdeniz havzasının yüzey alanı dünya denizlerinin yaklaşık yüzde biridir (% 0,8830). Ancak toplam deniz ticaretinin %25'i Akdeniz üzerinden yapılmaktadır³. Akdeniz, deniz ticaretinin, enerji kaynaklarının ve kara para trafiğinin ana güzergâhı olması nedeniyle küresel ve bölgesel güçler için vazgeçilmez bir jeopolitik alandır. Akdeniz, dar anlamda yirmiye yakın ülkenin jeopolitik alanıdır. Akdeniz, geniş anlamda ABD, Avrupa Birliği, Rusya Federasyonu, Çin ve Hindistan gibi süper güçlerle çevrili olan ve jeopolitik olarak dünyanın en gergin bölgesidir. Akdeniz, kara ve deniz havzası ile 7000 hektar (acre) civarındadır. Akdeniz, hem deniz ticaret hatlarının hem de yer altı ve yerüstü zenginliklerinin yoğunlaştığı, enerji, su, gıda, ulaşım, lojistik gibi stratejik çıkarların çatışabileceği bir düğüm noktasıdır. Akdeniz'e kıyıdaş ülke armatörlerine ait ticaret gemilerinin tescil edildiği bayrak devletleri bir yandan kolay bayrak uygulamaları yönüyle ticarete konu olurken diğer yandan karşılıklı bağımlılık yönüyle barışın tesis edilmesine katkı sağlamakta ve uluslararası ilişkilere ilişkin diplomasi tesisinde önemli bir araç haline gelmektedirler. Hem ticaret hatlarının hem de yer altı ve yerüstü zenginliklerinin yoğunlaştığı Doğu Akdeniz havzası, enerji, su, gıda, ulaşım, lojistik gibi stratejik çıkarların çatışabileceği bir düğüm noktasıdır. Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerin deniz ticaretine ilişkin olarak düzenli hat taşımacılığı bağlantı endeksleri Şekil-1'de gösterilmektedir.

---

³ Jean-Paul Rodrigue, "The Geography of Transportation Systems: Domains of Maritime Circulation", New York: Routledge, 2020, pg. 171, ISBN 978-0-367-36463-2, <https://transportgeography.org/contents/chapter5/maritime-transportation/domains-maritime-circulation/> (erişim 01.10.2022)

Şekil-1 Akdeniz'e Kıyıdaş Ülkelerin Deniz Ticaretine İlişkin Olarak Karşılıklı Bağlantı Endeksleri (Kaynak: UNCTADSTAT verilerinden istifade ile yazar tarafından derlenmiştir.)

<https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>

Düzenli Hat Taşımacılığı Bağlantı Endeksleri (Liner Shipping Connectivity Index-LSCI), ülkelerin küresel denizcilik ağlarına ne kadar iyi bağlandığını göstermektedir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından deniz taşımacılığı sektörünün beş bileşenine dayalı olarak hesaplanmaktadır. Bu bileşenler; gemi sayısı, konteyner taşıma kapasitesi, azami gemi boyutu, hizmet sayısı ve bir ülkenin limanlarında konteyner gemisi bulduran şirketlerin sayısıdır. Şekil-1 incelendiğinde özellikle endeks değeri 0.40'ın üzerinde olan ülkelerin deniz ticareti açısından karşılıklı bağımlılığı güçlenmektedir. Türkiye-İsrail'in bağlantı endeksi 0.38 civarındadır. Son dönemde yeniden güçlenmekte olan Türkiye-İsrail ilişkilerinin özellikle enerji bağlamında daha da grift ilişkilere gireceği ve karşılıklı bağımlılığının artacağı kıymetlendirilmektedir. Yunanistan-İsrail bağımlılık endeksi 0.28 iken Türkiye-Yunanistan bağımlılık endeksi ise 0.43'tür. Görüldüğü üzere, özellikle deniz yetki alanları paylaşımında siyasi rekabet ve çatışma halinde olan ikili ülke ilişkileri zaman zaman krize dönüşse de, deniz ticareti söz konusu olduğunda ilişkiler olumlu bir mahiyet alabilmektedir. Mavi Marmara hadisesinden sonra neredeyse donma noktasına gelen Türkiye-İsrail siyasi ilişkileri en soğuk dönemde bile stratejik mahiyetteki askeri teknoloji transferi ve ticari ilişkiler açısından canlılığını sürdürmüştür. Deniz ticaretine yönelik ilişkiler güçlendikçe hükümetler arasındaki siyasi çatışmalar iç siyasete ilişkin bir araç olmaktan öteye gitmemektedir. Dolayısıyla, hükümetler arasındaki sorunlar her ne seviyede olursa olsun ticareti denize bağımlı olan Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerin deniz taşımacılığı açısından sürdürülebilirliğinin akamete uğratılması mümkün

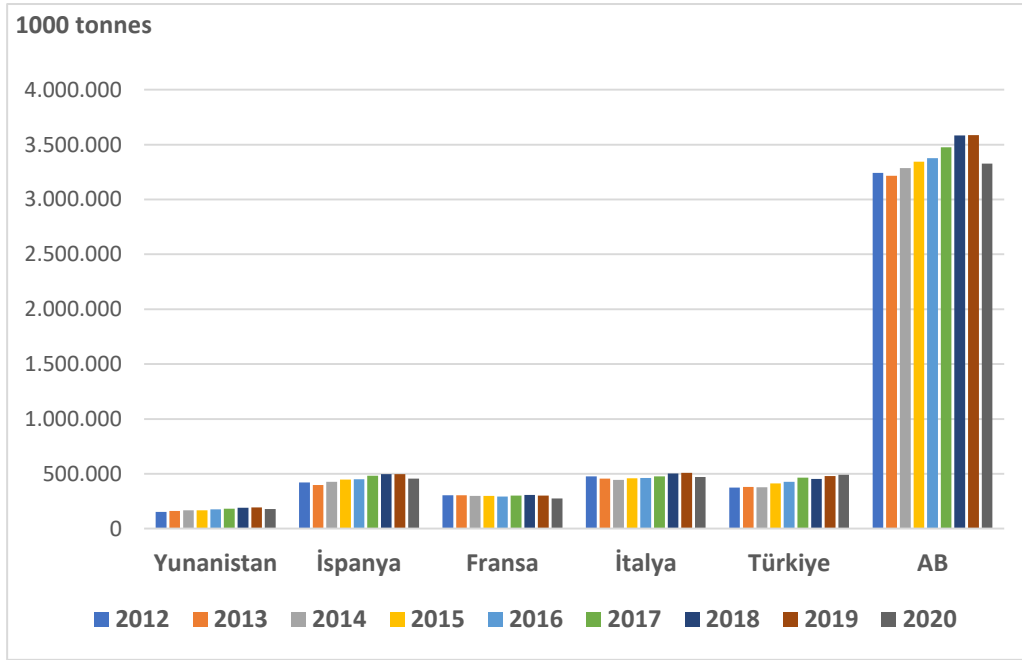
görülmemektedir. Akdeniz'de deniz taşımacılığı 27 milyar Avroluk bir piyasa oluşturmakta ve her yıl %4 büyüme göstermektedir.⁴ Ekonomik çıkarlar nedeniyle Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler sınırlı ittifaklara girerek bir yandan kaldıraç etkisi sağlarken diğer yandan siyasi esneklik kazanmayı tercih etmektedirler⁵. Yunanistan'ın ve GKRY'nin deniz taşımacılığı açısından dünya çapındaki bariz üstünlüğüne rağmen İsrail ile geliştirdiği işbirliği mekanizmaları Türkiye'yi agresif bir tutuma itmeyecek hassasiyette dizayn edilmektedir. Bu ve benzeri çalışmalarda tapu ve kadastro açısından günümüzün en ileri teknolojisiyle ölçüm yapılması ve günümüzün normlarına uygun bir hukuku sistemi baz alınarak hakkaniyet ve nısfet esasları çerçevesinde haritalandırılması ve ölçekli boyutların bilimsel olarak sergilenmesi gerekmektedir. Akademisyenler dâhil olmak üzere yetkili olmayan kişi ve kurumların deniz yetki alanlarına ilişkin bir harita oluşturması veya bir oran belirlemesi sakıncalı ve gerçekten uzak olacaktır. Örneğin 1920'lerde belirlenmiş bir sınır ölçümünün bugünkü teknoloji ile çok daha farklı olduğu göz önüne alınmalıdır. Taraf devletlerin ölçüm tekniği üzerinde anlaşması karşılıklı rıza göstermesi ve bir uluslararası kurulu tarafından tespit yaptırması bölgesel sınır uyuşmazlıklarının büyük çaplı bir çatışmaya dönüşmesini önleyeceği veya geciktireceği değerlendirilmektedir. AB ülkeleri ve en işlek 5 Akdeniz ülkesine ait limanlarda elleçlenen navlunun yıllara sâri olarak brüt ağırlığı (1000 ton) olarak Şekil-2'de sergilenmiştir.

---

⁴ World Wildlife Found (WMF), "Maritime Traffic",

https://www.wwfmmi.org/medtrends/shifting_blue_economies/maritime_traffic/ (erişim 11.08.2022)

⁵ Tuğçe Ersoy, "Emerging Alliances, Deteriorating Relations: Turkey, Israel and Greece in the Eastern Mediterranean", In: Sever, A., Almog, O. (eds) **Contemporary Israeli-Turkish Relations in Comparative Perspective**, Palgrave Macmillan, Cham., 2019, pg.101-137, https://doi.org/10.1007/978-3-030-05786-2_5 (erişim 11.08.2022).

Şekil-2 AB ülkeleri ve En İşlek 5 Akdeniz Ülkesine Ait Limanlarda Elleçlenen Navlunun Yıllara Sari Olarak Brüt Ağırlığı (1000 ton) (Kaynak: EUROSTAT⁶ verilerinden istifade ile yazar tarafından derlenmiştir.)

Şekil-2 incelendiğinde, AB'nin yıllık olarak Akdeniz'e kıyıdaş ve en işlek ülkelerden yaklaşık yedi kat daha fazla navlun elleçlediği görülmektedir. Dolayısıyla, büyük resme bakıldığında deniz ticaretine konu olan 23 ana rotadan intikal eden ticaret gemilerinin neredeyse 1/3'ü Akdeniz'den geçmekte ve ticaret hacmi her geçen yıl artmaktadır. Bu yönüyle Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler, Asya ve Ortadoğu ile yoğun ticari ilişkilerde bulunmaktadır. Bugün deniz ticaretinin ağırlık merkezi Çin ve civarındaki Asya ülkelerine kayarak Akdeniz'den uzaklaşsa da, Akdeniz'in stratejik önemi azalmamaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler nedeniyle enerji talebi de arttığından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler Akdeniz'de yoğunlaştığından deniz ticareti canlılığını korumaktadır. Dünya ticaretinin son dönemde resesyona girmek üzere olması nedeniyle ticaret hacmi ne kadar azalırsa azalsın, ölçek ekonomisi gereğince gemi boyutları, kapasiteleri ve navlun ücretleri ne kadar değişirse değişsin Akdeniz'in ticari potansiyeli önemini korumaktadır. Bu nedenle, Türkiye-İsrail siyasi ilişkileri tarih boyunca kimi zaman işbirliği, kimi zaman çatışma konumunda olsa da ticari açıdan güçlü ilişkilerin tesis edilmesi kaçınılmaz olmakta ve çoğu zaman siyasetten ari olarak sürdürülebilirliğini muhafaza etmektedir.

3. TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ VE ENERJİ DİPLOMASİSİ

⁶ Eurostat, "Country level - gross weight of goods handled in all ports", data browser, son güncelleme 16 Kasım 2022, 01:00, Erişim 25 Aralık 2022, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/mar_mg_aa_cwh/default/table?lang=en

Enerji kaynaklarının stratejik öneminin anlaşılmasıyla birlikte Ortadoğu ve periferisindeki coğrafyanın stratejik değeri artmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun endüstrielleşme yarışında geri kalmasının doğal bir sonucu olarak parçalanma noktasına geldiği bir dönemde, teknolojik sıçrama yaparak paradigma değişikliğine sebebiyet veren batılı aktörlerin Ortadoğu ve Körfez Ülkelerine yönelik olarak geliştirdikleri stratejik hedefler paralelinde yirminci yüzyıl boyunca ve halihazırda büyük mücadeleler meydana gelmiş ve bölgesel gerilim sürekliliğini korumuştur. Günümüzde, dünya enerji üretiminin yaklaşık %25'i yolcu ve navlun sevkiyatı için kullanıldığından deniz nakliyatı önemli bir enerji tüketicisi olarak deniz ticaretindeki etkisini idame ettirmektedir. Tarihi arka plana bakıldığında enerji kaynaklarının çıkarılması, paylaşımı, kullanımı ve transferine ilişkin olarak ana çerçeveyi çizen ve ilkeler koyan anlaşmaların tesis edildiği görülmektedir. Seven Sisters olarak bilinen kartelleşme sürecinden OPEC'in kuruluşuna kadar geçen süre zarfında dünyada enerji konusunda başat rol oynayan aktörler, OPEC'in kurulmasıyla birlikte yeni bir form almıştır. Alternatif enerji kaynaklarının endüstrielleşmesi, yeşil teknolojilerin geliştirilmesi sonucunda ortaya çıkacak teknolojik sıçramayı yakalayabilen aktörler ise yeni bir dünya düzeninin kurulmasında önemli rol oynayacaklardır. Türkiye-İsrail diplomatik ilişkilerine yüzeysel bakışla dün neden kavgalıydılar da bugün neden el sıkıştılar diye şaşırarak yerine büyük resimde bu iki devlete biçilen rolü kavrayabilmek milliyetçi bir bakış açısını hezeyanlara sürüklese de rasyonel akıl ile dünya enerji diplomasisine yön veren dinamikleri anlamak ve ondan sonra "Milli" politikaları gözden geçirmek gerekmektedir. Uçsuz bucaksız zenginleşme kaynaklarını elde etmek adına, hürriyet, demokrasi veya din pazarlayanların yarattığı bölgesel devrimlerin sonu manda ve himayeye girmiş kukla devletlerin kurulmasına neden olmakta ve bu devletler kendi öz kaynakları ile Halklarını sistematik olarak fakirleştirip, aza tamah ettirecek beyin yıkama teknikleriyle din adına, insanlık adına, ütöpik devrimler adına şekillenen düşünce akımlarının tesiriyle oyalanmakta ve en nihayetinde huzur ve refahları yoksulluk sınırı ile açlık sınırı arasında bırakılmaktadır. Açlıkla imtihan edilenlerin yoksulluk sınırına ulaştırılmasıyla elde ettikleri ferahlık onları zenginleştirecek kaynakların buhar olduğunu görmelerine engel teşkil etmektedir. Bunun en güzel örneği tarihe Red Line Agreement olarak geçen Ortadoğu ve periferisindeki enerji kaynaklarının kullanımını şekillendiren anlaşma metinlerinde açıkça görülmektedir. Fransız ihtilali ile başlayan ve Birinci Dünya Savaşı ile devam eden süreçte Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkasya başta olmak üzere hemen hemen dünyanın her noktasında "Milliyetçilik" akımları baş göstermiş, imparatorluklar parçalanma noktasına gelmiş, bunların yerine devletlerin inşa edilmesi öngörülmüş ve bu inşanın başarılı olabilmesinin de "Milli" duyguların Halklar üzerinde uyandırılması ve Halklardan Millet İnşa edilmesi planlanmıştır.

Bir zamanlar ekonomi imparatorluk düzeni ile yürürken artık devlet organizasyonları yoluyla ekonomi çevrilmeye çalışılacaktır. ABD'nin ve Avrupa'nın refahını sürdürebilmesi ise özellikle Ortadoğu coğrafyasındaki zengin hidrokarbon yataklarına sahip olmaktan geçmekte ve inşa edilecek devletlerle bölge Halkları kontrol altında tutulmakta ve basiretsiz yöneticilere ve onlara hizmet edecek avenesine çıkar sağlanarak zengin kaynakların kullanımı ile yarattıkları müreffeh toplumun idamesi sağlanacaktır. Düzenek aynen devam etmektedir. Ancak günümüzde devlet organizasyonları yerine onları mezhep veya etnik gruplara bölerek kanton devletler yaratma cihetine gidilmektedir. Bu büyük oyunun tarafı olanlar ve karşısında olanlar daima büyük mücadelelere girişe de muhalifler yeterli direnişi henüz gösterememiş ve paradigma değişimini sağlayamamışlardır. Bununla birlikte Atatürk'ün geliştirmiş olduğu devlet ve millet modeli, dayatılanın tam tersine iki ayağı üzerinde durabilen, kendi yeraltı ve yer üstü doğal ve canlı kaynaklarını kullanabilen, çağdaş medeniyet seviyesinin üzerinde bir kalkınma yeteneğine sahip tam bağımsız, demokratik, hukuk, laik ve sosyal bir Cumhuriyet modeli olmuştur. Bu modelin işleyebilmesi ise ülke içinde iç barışın sağlanması, toplumun her kesiminin aynı mefkûrede birleşmesi ve ülke dışında ise sağlam ve kalıcı barış ittifaklarının kurulmasına bağlıdır. Bu nedenle, Türkiye ile çevre ülkelerin diplomatik ilişkileri çoğu zaman inişli çıkışlı olmuştur. Türkiye-İsrail ilişkileri de küresel aktörlerin bölgedeki stratejik menfaatleri ile örtüşmesine/çatışmasına bağlı olarak değişim göstermiştir. Arka planda ise Türk-Yahudi ilişkileri her zaman önemini korumuş ve özellikle stratejik seviyeli ilişkilerde ticaretten güvenliğe kuvvetli bağlar tesis edilmiştir. Buradaki kuvvetli bağlardan mikrolateral ilişkiler kastedilmektedir. Osmanlı İmparatorluğundaki bir kısım zümre ile İsrail veya diasporada buluna Yahudilerden bir veya birkaç zümre arasında kuvvetli bağlar kurulmuş ve bu bağlar her zaman ülke yararına olmamıştır. Bahse konu Red Line (Kızıl Hat) Anlaşmasını müteakiben ihdas edilen diğer seri anlaşmalar ile Osmanlı Coğrafyası ve daha sonraları Türkiye, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da tesis edilen kartel ve tröstlerin yararına işleyen mekanizmalar oluşturulmuş ve bu mekanizmalar Türkiye veya ilgili ülkelerdeki bir kısım kişi ve kurumlara yarar sağlamış olsa da ülke yararına işlememiştir. Teknolojinin yetersizliği ve ekonomik olmayışı iyi bir bahane yaratmış olsa da oluşturulan kartel ve tröstleri görmezden gelerek bağımsız politikalar oluşturmak görüldüğü kadar kolay olmamıştır. Bugün Türkiye'nin elinde her tür imkan vardır ve askeri destekli arama, keşif ve sondaj kabiliyetleri bulunmaktadır. Tüm dünyayı karşısına alma pahasına Doğu Akdeniz'deki hidro karbon yataklarına erişim iradesi gösteren Türkiye Cumhuriyeti maalesef kayda değer bir sonuca ulaşamadığı gibi diplomatik açıdan da İsrail, Mısır, Yunanistan, GKRY ve teknolojiyi elinde bulunduran küresel şirketlerle de karşılıklı barışı tesis edecek

seviyede bir anlaşma tesis edememiştir. Bunun yanı sıra Türkiye her ne kadar Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığını tescil ettirme başarısını gösterse de bugüne kadar Münhasır Ekonomik Bölgesini ilan etmemiştir. Karşı argüman geliştiren ülkeler veya kurumlar ise Türkiye'yi kendi karasularına hapsedme yönünde irade göstermektedirler. Her ne kadar tüm ibreler Türkiye'nin aleyhine sonuç getirecek yönde olsa da, Ukrayna-Rusya savaşının devam etmesi, Avrupa'nın Rusya Federasyonuna bağımlı olarak her geçen gün artmaya devam eden enerji talebi, İsrail'in Leviathan ve Tamar bölgelerinde bulunduğu hidrokarbon yataklarından elde edilecek doğal gazın Avrupa'ya Yunanistan ve GKRY'yi göz ardı etmeden transfer etmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ancak, düğüm noktası Türkiye olduğundan bugüne kadar bir türlü diplomatik istikrarı sağlayamayan kıyıdaş ülkeler birbirlerine yeşil ışık yakmak zorunda kalmışlardır. Geçmişte Bakü-Tiflis-Ceyhan veya Kerkük-Yumurtalık hatları nasıl tesis edildiyse bugünde Doğu Akdeniz'de realize edilecek doğal gazın Dörtüol ve Ceyhan'a ulaştırılması, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) yoluyla veya Türkiye-Yunanistan hattıyla Güney Avrupa'ya; Batı hattı kullanılarak ise Ukrayna'ya kadar doğal gaz transferinin sağlanması cihetine gidilebilecektir. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş, karşılıklı veya bitişik olması nedeniyle anlaşmalara taraf statüsünde olan ülkelerin tamamının mutabık olmadan bir deniz sahasının sınırlandırılması uluslararası hukuka uygun olmasa da, İsrail'in Türkiye'yi dikkate almaksızın GKRY ile anlaşma tesis ettiği⁷ ve BM nezdinde deklare ettiği münhasır ekonomik bölgesinde^{8,9} bulunan Leviathan sahasından halihazırda İsrail, Ürdün ve Mısır'a doğal gaz transferi sağlanmakta ve üretiminin yılda 12 milyar m³'den, 21 milyar m³'e çıkarılması hedeflenmektedir.¹⁰ İsrail'in doğal kaynaklara erişebildiği deniz sahasında 1998-2013 yılları arasında Leviathan sahasının yanı sıra, Tamar, Tanin, Karish, Dalit, Shimson, Noa, Mari B, Gaza Marin (Filistin) sahalarında da doğal gaz keşifleri gerçekleşmiştir. Doğu Akdeniz'deki diğer tüm hidro karbon yataklarına erişimle ilgili olarak GKRY, Mısır,

---

⁷ United Nations, "Agreement Between The Government of The State of Israel and The Government of The Republic of Cyprus on The Delimitation of The Exclusive Economic Zone", Legislation and Treaties, son güncelleme 17 Aralık 2020, erişim 26 Aralık 2022.

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf

⁸ TECHNION, "Area", Israel Marine Plan: Marine Spatial Planning of Israel [https://msp-israel.net.technion.ac.il/en/about/area/#:~:text=The%20Exclusive%20Economic%20Zone%20\(EEZ,Israel%2C%20as%20agreed%20between%20them](https://msp-israel.net.technion.ac.il/en/about/area/#:~:text=The%20Exclusive%20Economic%20Zone%20(EEZ,Israel%2C%20as%20agreed%20between%20them). (erişim 22.08.2022)

⁹ United Nations, "List of Geographical Coordinates for Delimitation of the Northern Limit of the Territorial Sea and Exclusive Economic Zone of the State of Israel in WGS84", Legislation and Treaties: Permanent Mission of Israel to The United Nations, New York

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/isr_eez_northernlimit2011.pdf (erişim 22.08.2022)

¹⁰ Reuters, "Israel-Turkey gas pipeline discussed as European alternative to Russian energy", Energy, son güncelleme 29 Mart 2022, 08:07 AM GMT+3, erişim 22 Ağustos 2022, <https://www.reuters.com/business/energy/israel-turkey-gas-pipeline-an-option-russia-wary-europe-sources-2022-03-29/> (erişim 22.08.2022)

Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün ve Filistin bir araya gelerek işbirliği mekanizmaları kurulması yönünde irade ortaya koymuş ve 22 Eylül 2020 tarihinde EastMed (The Eastern Mediterranean Gas Forum-EMGF) organizasyonunu teşkil etmişlerdir¹¹. Suriye, Lübnan ve Türkiye bu aşamada devre dışı kalmıştır. İsrail'in Lübnan ile deniz yetki alanları sınırlaması konusundaki uzlaşmazlıkları yakın döneme kadar devam etmekteydi. Ancak, İsrail, 13 Ekim'de Lübnan tarafının sunduğu taslak anlaşmayı 27 Ekim 2022 günü onaylamıştır¹². Türkiye dışında resmi olarak tanınmayan KKTC'nin muhtemel münhasır ekonomik bölgesinde TPAO'ya verdiği ruhsat sahaları ile GKRY'nin ilan ettiği münhasır ekonomik bölge arasında uyumsuzluk yaratacak gri alanlar bulunmaktadır. Ayrıca, GKRY tarafından İsrail'den Demir Kubbe adı verilen hava savunma sistemlerinin alınacağı iddiası¹³ dikkate alındığında, GKRY'nin kısa mesafeli, satıhtan satıha alçak irtifa füze savunma sistemine sahip olmak istediği ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin icra edebileceği güdümlü mermi/füze angajmanlarını tehdit olarak algıladığı değerlendirilmektedir. Alçak, orta ve yüksek irtifa olmak üzere çok katmanlı hava savunma sistemine sahip olan İsrail Füze Savunma Organizasyonu (Israel Missile Defense Organisation-IMDO)'nun alçak irtifa hava savunma sistemi olan Demir Kubbe teknolojisini GKRY'ye satması halinde Türk-İsrail diplomatik ilişkilerinin sağlıklı yürüyemeyeceği kuvvetle muhtemeldir. Doğu Akdeniz'de mevcut olan Rus menşeli S-400 hava savunma sistemi krizine ilave olarak yeni bir kriz alanı oluşacağından alınan her askeri tedbire karşı bir yenisinin karşı tedbir olarak realize edilmesi silahlanmayı artıracak ve barışın korunmasını riske edecektir. Bununla birlikte, AB ülkelerinin çıkarı Rus gazından ayrı olarak alternatif bir hat üzerinden doğal gaz gereksinimini karşılamak olacağından gerek açık denizlerin serbestliği ilkesi çerçevesinde deniz ticareti açısından, gerekse uluslararası enerji şirketlerinin bölgedeki faaliyetlerini sürdürebilmesi ve elde edilen doğalgazın üreticiden tüketiciye ulaştırılabilmesi açısından İsrail'in tüm bu karmaşık denklemi dikkate alarak Türkiye ile olan ilişkilerini düzenlemesi gerekecektir. Bir alternatif de Türkiye'nin tüm bu süreçlerden arı kılınarak kendi karasuyuna hapsedilmesini dikte eden zorlayıcı mekik diplomasi ve askeri uygulamalar olabileceği B planıymış gibi gözükse de, böylesi zorlu bir harekâtın lojistik desteği uzun süre idame edilemeyeceğinden ve Türkiye'nin askeri kapasitesi her geçen gün milli ve sürdürülebilir

¹¹ Ferhat Kökyay, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2021, pp. 216-239

¹² Anadolu Ajansı, "İsrail hükümeti Lübnan ile deniz sınırı anlaşmasını onayladı", Dünya, son güncelleme 27 Ekim 2022, erişim 26 Aralık 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-hukumeti-lubnan-ile-deniz-siniri-anlasmagini-onayladi/2722181>

¹³ euronews, "Kıbrıs Rum yönetimi, İsrail'den Demir Kubbe savunma sistemi alıyor", Yunanistan, son güncelleme 21 Ağustos 2022, erişim 21 Aralık 2022, <https://tr.euronews.com/2022/08/21/kibris-rum-yonetimi-israilden-demir-kubbe-savunma-sistemi-aliyor>

olmaya başladığından, bu yollara tevessül edenler büyük ekonomik kayıplara uğrayacak ve asli olan AB enerji talebinin alternatif yollardan karşılanması düşüncesi Rusya gazına kıyasla ekonomik olmayacaktır. Dolayısıyla, Türk-İsrail diplomatik ilişkilerinin detant politikaları üzerinden yumuşaması ve tüm taraflar tatmin olabileceği çıkarlar sağlaması kaydıyla bir mekanizma kurmak mümkün olacaktır. Böylesi bir mekanizma kurulabilirdiği takdirde Doğu Akdeniz'de meydana gelebilecek bir denge politikasının kalıcı barışa önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Küresel aktörlerin veya kıyıdaş ülkelerin politikaları ne olursa olsun enerji diplomasisine şekil veren üç enerji şirketi [Royal Dutch Petroleum Company (Shell), Standard Oil Company (Exxon), Anglo-Persian Oil Company-APOC (BP)] 1928 yılında İskoçya'nın Achnacary (Balık Kapanı) Şatosunda akdedilen Achnacary Anlaşması ile dünyadaki enerji kaynaklarını satış fiyatları, nakliye maliyetleri ve petrol üretim sahalarını belirleyerek bu kaynakları kardeşçe (!) paylaşma yönünde anlaşmaya varmışlardır. Müteakiben bu üç şirkete ilave olarak Standard Oil of New Jersey (önce Esso, sonra Exxon, günümüzde ExxonMobil), Standard Oil Company of New York-Socony (önce Mobil, günümüzde ExxonMobil), Standard Oil Company of California-SoCal (Chevron), Gulf Oil (Chevron), Texaco (Chevron) eklemlenerek Yedi Kız kardeşler (Seven Sisters) adlı karteli oluşturmuşlardır. Bahse konu Yedi Kız kardeşlerin tesis ettiği kızıl hat anlaşmasından bugüne kadar oluşan statüko devam etmiş, uluslararası dev enerji şirketlerinin organizasyon yapılarının isim değişikliklerinin ve yeni aktörlerin eklemlenmesinden başka bir değişim baş göstermemiştir. Enerji diplomasisinde her devirde kazanan taraflar değişmemekte, kazanan tarafla birlikte yürüyen veya onlara karşı olan ülkeler arasında bir diplomatik veya askeri mücadele olmaktadır. Irak'ın bu statükoya karşı duruşu ve Kuveyt'e bir askeri hareket düzenlemesinin ardından Irak'ın kendi topraklarında egemenliğini kaybetmesi ve zengin hidrokarbon yataklarının yeniden Yedi Kız kardeşlerin kontrolüne geçmesiyle sonuçlanmıştır. Yedi Kız kardeşler, 1973 petrol krizine kadar dünya petrol rezervlerinin yaklaşık yüzde 85'ini kontrol ediyordu. 1970'li yılların başında büyük rezervlere sahip birçok ülke, tüm büyük petrol şirketlerinin holdinglerini kamulaştırdı. Bu dönemden itibaren endüstride hâkimiyeti yükselen piyasa ekonomilerindeki OPEC karteli devlete ait petrol ve gaz şirketlerine kaydı. Yeni Yedi Kız kardeşler (New Seven Sisters) olarak adlandırılan bahse konu şirketler; Suudi Aramco, Gazprom (Rusya), China National Petroleum Corporation, National Iranian Oil Company, PDVSA (Venezuela), Petrobras (Brezilya) ve Petronas (Malezya)'dır. Dolayısıyla bu uluslararası şirketler ile OPEC ülkeleri dikkate alınmadan Türkiye-İsrail enerji diplomasisinin şekillendirilmesi güç görünmektedir. Devletler hukuku gereğince kendi doğal ve canlı kaynakları üzerinde özgürce tasarruf yetkisine mansap devletlerin enerji

kaynaklarının çıkarılması, işlenmesi, ihraç edilmesi, nakliyatı ve dağıtımı konusunda ortaya koyulan statüko nedeniyle oldukça kısıtlı imkanları bulunmaktadır. Çünkü bir devlet sahip olduğu askeri kapasite, araştırma, sondaj vs. yönündeki yüksek teknoloji, hidrokarbon yataklarına erişim, petrol veya gazın çıkarılması, depolanması, dağıtımı için gerekli alt yapının kurulması ve tüm bunlardan sonra enerji kaynağının ekonomik olması gibi detaylara girildiğinde üretime yönelik olarak söz sahibi devletler ve uluslararası şirketlerin tüketici devletlere nazaran dolaylı üstünlüğü bulunmaktadır. Bugüne kadarki aksi gelişmeler göstermektedir ki, sorun çıkaran mansap ülkelerinde demokrasi sorunu var gerekçesiyle veya diğer insanlığa yönelik suçlar kapsamında bir dış askeri müdahale gerçekleşmektedir. Bu nedenle askeri kapasite kullanılarak çözüm sağlanması cihetine gidilmesi, kısa vadede sorunu ertelemekten öteye gitmemektedir. Uzun, yorucu ve rasyonel mekik diplomasiye ihtiyaç vardır ve Gambot diplomasi bahse konu mekik diplomasinin kontrollü bir aracı olmak durumundadır. Rusya Federasyonu gibi yüksek kapasiteli bir ülkenin gözüne kolay lokma olarak kestirdiği Ukrayna'ya askeri müdahalesinde bile askeri çözümlerin düşünüldüğü gibi etkili olmadığını ve yapılacak bir hatada sorunun önce bölgeye daha sonra tüm dünyaya yayılabileceği riskini gözler önüne sermiştir. Çünkü konu enerjidir ve 1912, 1928, 1950 ve 1973'de tesis edilmiş güçlü mekanizmalar üniter devletlerin veya federasyonların bölünmesine veya yıkılmasına neden olmaktadır. Enerji diplomasisi lokal veya bölgesel olarak dünyadan bağımsız yürütülemez. Bununla birlikte, üniter devletlerin, güçlü karteller veya tröstlerin dayattığı her isteğe boyun eğmesi gerekir gibi bir yorumlamaya gitmek doğru olmayacaktır. Tüm dünyada çizilmiş kırmızı hatların arka planı doğru okunarak akılcı politikalar geliştirilmeli, hakkaniyet ve nısfet ilkesine uygun olarak milli menfaatlerin azami oranda realize edilmesi sağlanmalıdır. Dünya doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %1,15'i Doğu Akdeniz'de aktive edilen gaz sahalarında bulunmaktadır. Gelecekte ortaya çıkacak yeni rezervler ile bu oranın artacağı kıymetlendirilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılmadan, İsrail'in Türkiye'yi yok sayarak Mısır, GKRY ve Yunanistan ile işbirliği içerisinde AB ülkelerine enerji kaynaklarını transfer etmesine yönelik her girişimi takip edilmeli ve akılcı politikalarla stratejik işbirlikleri tesis edilmelidir. Doğu Akdeniz'de son olarak Fransız TotalEnergies ve İtalyan ENI şirketleri tarafından Kıbrıs Adasınının 160 km güneybatısında, Cronos-1 sahasında 2287 metre su derinliğinde gerçekleştirilen sondajda 260 metrelik saf doğal gaz kolonunun varlığı tespit edilmiştir¹⁴. Bunun anlamı sadece o saha için

---

¹⁴ TotalEnergies, "Cyprus: TotalEnergies announces significant offshore gas discovery in Block 6", press-releases, son güncelleme 22 Ağustos 2022, erişim 22 Ağustos 2022, <https://totalenergies.com/media/news/press-releases/cyprus-totalenergies-announces-significant-offshore-gas-discovery-block-6> (erişim 22.08.2022)

2.5 TCF (Trilyon Kübik Fit) yani yaklaşık 70.8 milyar m³ rezerv olduğu¹⁵ anlamını taşımaktadır. Bu rezervlerin bir kısmının Türk Kıta Sahanelığı içerisinde olup olmadığı hususu hem teknik hem de hukuki bir tartışma konusudur.

4. DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ TRANSFERİNE İLİŞKİN SORUN ALANLARI

Doğu Akdeniz'e kıyısı en uzun olan kıyı devletlerinden birisi Türkiye, diğeri ise Mısır'dır. Türkiye henüz Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ilan etmemiştir. Bununla birlikte, Türkiye, 18 Mart 2019'da Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı dış sınırlarını¹⁶ ilan etmiştir. Ancak, Yunanistan, GKRY ve İsrail EastMed kapsamında ilan ettikleri Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive Economic Zone-EEZ) konusunda mutabık olmuşlardır. İlan edilen MEB'ler Türkiye'nin BM'e deklare kıta sahanlığıyla, Yunanistan'ın ve GKRY'nin MEB'leri çakışmaktadır. Ayrıca, İsrail, Lübnan ve Filistin'in de bu sahalara ile ilgili sorunları bulunmaktadır. Mısır'ın ilan edilen MEB'ler ile şimdilik bir sorunu yokmuş gibi gözükse de GKRY'nin ilan ettiği sahanın bir kısmı hakkaniyet ve nısfet ilkeleri göz önüne alındığında Mısır'a ait olan ve ihmal edilemeyecek seviyede doğal gaz yataklarını haiz bir deniz sahası da mevcuttur. Dolayısıyla, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler arasında deniz yetki alanları konusunda mutabık olunmadan tartışmalı alanlarda faaliyet gösterilmesi casus belli (savaş sebebi) sayılabilecektir. Doğu Akdeniz'e kıyısı olmadığı halde yıl boyunca ve her gün yüzün üzerinde savaş gemisi ve yardımcı gemi sancak ve varlık göstermektedir. Denizaltıların varlığı ise durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Son dönemde yoğunlaşan uluslararası göç hareketliliği, yasa dışı faaliyetler ve denizde terör gibi güvenliği tehdit eden aktiviteler açık denizlerin serbestliği ilkesi gereğince münhasır ekonomik bölgeler arasından transit geçiş rejimine sahip ticaret gemilerinin intikallerini sekteye uğratabilecek tehdidi yaratmaktadır. Bakü Tiflis Ceyhan, Kerkük-Yumurtalık hatları ve TANAP kapsamında İskenderun ve civarı önemli bir ticari liman/merkez (hub) haline gelmiştir. İskenderun körfezinin hinterlandı her geçen gün önem kazanmakta ve özellikle Dörtyol ve Ceyhan Terminalinin bir Rotterdam Limanı gibi enerji üssü olmaması için hiçbir sebep bulunmamaktadır. Bu aşamada yalnızca doğal gaz ve petrol gibi fosil yakıt hammaddelerine yönelmek yerine alternatif enerji kaynaklarının da dikkate alınarak özellikle gelecekte bir hidrojen üretim, depolama ve dağıtım

¹⁵ eni.com, "Eni makes a significant gas discovery offshore Cyprus", Natural Resources, son güncelleme 22 Ağustos 2022, 11:00 AM CEST, erişim 22 Ağustos 2022, <https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2022/08/eni-makes-significant-gas-discovery-offshore-cyprus.html> (erişim 22.08.2022)

¹⁶ United Nations General Assembly, "Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General", Seventy-third session, Agenda items 45 and 78, Question of Cyprus, Oceans and the law of the sea, A/73/804, son güncelleme 22 Mart 2019, erişim 24 Ağustos 2022, https://tudav.org/wp-content/uploads/2019/04/Do%C4%9Fu_akdeniz-k%C4%B1ta_sahanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_A73804.pdf

merkezi olarak da planlandığı takdirde Avrupa'nın enerji ihtiyacını destekleyecek önemli bir merkez konumuna gelinebilecektir. Avrupa'nın en büyük limanı olan ve İzlanda'dan Umman'a dünyanın dört bir yanından 10'dan fazla ülke ile ihracat zincirleri kurma ve stratejik işbirliği fırsatlarını keşfetme çalışmaları üzerinde çalışan Rotterdam Limanı, yaklaşık 70 liman işletmecisi ve küresel iş ortağı ile 2030 yılına kadar Avrupa'ya yılda en az 4,6 Mt hidrojen tedarik etme kabiliyetlerini teyit eden bir bildiri imzalamıştır. Avrupa Komisyonu'nun 2030 yılına kadar 10 Mt hidrojen üretimi ve ithalat hedefi bulunmaktadır. Avrupa'nın hidrojen üretim ve ithalat hedefini yüzyılın ortasına kadar 5,6 milyon tondan 20 milyon tona çıkaracak olan yeni REPowerEU stratejisi, Türkiye tarafından da dikkatle incelenmeli ve özellikle Doğu Akdeniz ve Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerle ve küresel enerji şirketleriyle oluşturacağı bir konsorsiyum ile teknolojik sıçramayı kaçırmayacak politikalar üretmesi gerekmektedir. Bu noktada Türkiye-İsrail ilişkileri stratejik ortaklık noktasına getirilmelidir. Mikro ölçekli işbirliklerinin Türkiye'yi sadece boru hatlarının güvenliğini sağlayan bir hizmetli veya yıllarca ilköğretimden bu yana ezberletilen Türkiye bir köprüdür anlayışının getirdiği uğraksız bir ülke konumuna getirmemesi için ABD'den Avrupa'ya, RF'ten Çin'e, Körfez Ülkelerinden Kuzey Afrika'ya ve Orta Doğu'ya kadar enerjinin geçtiği tüm hatları dikkate alan stratejik seviyeli politikalar üretilmeli ve çok yönlü diplomasi ile kuvvetli pozisyon alınmalıdır. Bugün, Türkiye, Yunanistan, Mısır, Suriye, İsrail, Suudi Arabistan, Irak, İran ve diğer ülkeler arasında çözülmesi mümkün olmayan tarihi, dini vs. problemlere takılarak bölgesel mücadelelere girildiği takdirde Yedi Kız kardeşlerin karteli kırılmayacaktır. İsrail'i bugün sadece bir devlet olarak görmek ve nispi güç mukayesesi yaparak stratejiler geliştirmek hatalı olacaktır. Zira küresel enerji şirketlerinin zengin işadamlarının bir kısmı Yahudi diasporasının da bir parçasıdır. Protestan Hristiyan olan Rockefeller Ailesinin geçmişte kendisine dikte edilmesi nedeniyle 34 şirkete bölünmüş olmasına karşın enerji ile ilgili birçok alanın kontrolünü hâlihazırda elinde bulundurması, Yahudi bir aile olan Rothshild ile işbirliği yapmasına engel teşkil etmemektedir. Yedi Kız kardeşlerin ruhu dünya kaynaklarını "kardeşçe" paylaşmaktır. Bunu yapabilmesi ise örgütlenemeyen mansap ülkelerin kendi kaynaklarını işletecek güce sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. İşte bu nedendir ki, bölge ülkeleri arasında çözülmesi mümkün olmayan ancak onlara liderlik edebilecek küresel veya kıtasal bir gücün şemsiyesi altında uzlaşmaya zorlanan bir mekanizma oluşturulmaktadır. Bu durum bölge Halklarının çıkarına olmamakta, terörle, göç hareketleriyle, renkli devrimlerle veya ütopyalarla oyalanmaktadırlar. Güvenilir, sürdürülebilir ve karlı bir ticari ilişkinin siyasi, dini, duygusal yönü bulunmamaktadır. İstisnai durumlarda ambargo koyulmuş bir ülkeyle bile dolaylı yollardan ticaret sürdürülmektedir.

Doğu Akdeniz'de güçlü bir enerji diplomasisi tesis etmek güçlü ticari mekanizmalar kurulması ve bu mekanizmanın güvenlik boyutlarının da tesis edilmesi gerekmektedir. Körfez ülkelerinin İsrail ile olan ilişkilerini yeniden düzenlemesi tamamen ekonomik çıkarlarla ilişkilidir. Katar'ın, Suudi Arabistan'ın, Birleşik Arap Emirliklerinin ve diğer mansap ülkelerin Doğu Akdeniz'deki enerji diplomasisine dâhil olmaları normal olduğu gibi Çin gibi küresel aktörlerin de lojistik tedarik zincirinin en önemli unsuru olan liman, terminal ve tersanelere odaklanması, yeni ipek yolu ile ticari ana arterleri oluşturması tesadüfi değildir. Dolayısı ile Türk-İsrail ilişkilerinde soğan zarı titizliğiyle her katmanda nasıl bir diplomatik oyun içine çekilmeye çalışıldığı ve bu ilişkinin kısa, orta ve uzun vadede yaratacağı problem sahaları dikkatle analiz edilmelidir. Bugün karlı gözükken bir ticaretin ileride büyük zararlar açabileceği düşünülmelidir. Temkinli, dikkatli ve milli çıkarları optimum düzeyde sağlayabilen her anlaşma Türkiye'nin çıkarına olacaktır. Enerji açısından, Doğu Akdeniz'deki yetki alanları sorunları çözülsün veya çözülsün İsrail doğal gazının transfer şekli Türk-İsrail ilişkilerinin boyutunu belirleyecektir. Boru hattı döşemek mi? yoksa Off-Shore petrol ve gaz üretim bölgelerinde FPSO (Floating Production Storage And Offloading) Gemileri, FSRU (Yüzer LNG Depolama ve Gazlaştırma Ünitesi) veya FLNG (Floating Liquefied Natural Gas) Gemileri gibi sabit tesislere göre daha ekonomik, daha pratik, başka bir üretim bölgesine kaydırılabilen, acil durumlarda bölgeden uzaklaşabilen açık deniz platformlarının kullanımı mı? daha avantajlı olacaktır sorusunun cevabı Türkiye'nin bölgesel rolünü şekillendirecektir.

5. SONUÇLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Her devletin bir kuruluş felsefesi vardır ve devletlerin organizasyon yapıları, rejimleri sahip oldukları kuruluş felsefesi üzerine inşa edilir. Bu nedenle, devletlerarası ilişkiler veya uluslararası ilişkiler devletlerin hukuktan kaynaklanan menfaatleri üzerine tesis edilirler. Türkiye-İsrail ilişkileri bu nedenle dönemsel olarak yakın-uzak, temkinli, ihtiyatlı, güvenden yoksun olmakla birlikte stratejik konularda üst düzeyli diplomatik ilişkilerin sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Ortadoğu'daki din ve mezhep çatışmaları gizli veya açık ittifaklara neden olmakta ve bu kaygan zeminde karmaşık ve çok yönlü politikaların izlenmesini gerektirmektedir. Deniz ticareti ölçek ekonomisi üzerine kurulduğundan gemi inşa sanayinin lokomotif aktör olduğu tersaneler ve ilişkili yan sanayi üretimleri ile donatım işlerine yönelik yüksek teknoloji ürünlerinin üretiminden, mal ve hizmetlerin deniz yolu ile nakliyatı ve lojistik tedarik zincirine entegrasyonuna kadar başta limanlar olmak üzere kara, hava, demiryolları, boru hatları gibi değişik ulaştırma modları ile son müşteriye teslimine kadar çok sayıda ticari faaliyeti kapsamaktadır. Yahudi diasporası ve onların yüksek ticari yetenekleri

dikkate alındığında İsrail ile ilişkiler yalnızca ikili boyutta değil dünya çapındaki birçok uluslararası ticari şirket ve onların ortaklarıyla ele alınmalıdır. Bir devletin asla kabul edemeyeceği sözde soykırım iddialarının diğer devletin parlamentosunda kabul görmesi halinde bile o ülkeye karşı hazırlanan yaptırım planları içerisinde ne kadar sert tedbirler alınırsa alınsın konu stratejik ticari ilişkilere geldiğinde karşılıklı menfaat gereği ilişkiler donma noktasına gelmemekte, gerektiğinde iç kamuoyuna yönelik politikalar dikkate alınarak ticari ilişkiler dolaylı olarak yürütülmektedir. Enerji kaynaklarının çıkarılması, hammaddenin transferi, işlenmesi, depolanması, yeniden pazarlanması ve sevkiyatı konuları stratejik seviyeli çıkarılara kumanda ettiğinden enerji diplomasisinin dinamikleri klasik diplomasiden farklı yürütülmektedir. Enerji piyasaları, denizcilik piyasaları gibi küresel ölçekli ve tüm unsurlar birbiriyle irtibatlıdır. Bu nedenle Irak Devlet Başkanı ve Baas Partisi Lideri Saddam Hüseyin Abdülmecid et-Tikriti'nin uluslararası mekanizmaları yok hükmünde sayarak kendi ülkesindeki petrol üretimini millileştirme ve Arap dünyasında lider olma yönündeki siyasi girişimleri Irak'ın bölünmesine ve kendisinin idamına neden olmuştur. Bir musibet bin nasihatten iyidir denilerek bir kısım küresel aktörlerin dayatmasına boyun eğmek lazım sonucuna varmadan, milli gücün çapını aşmadan rasyonel politik çözümler ile güçlü ittifaklar kurarak mili menfaatler azami oranda realize edilmelidir. Akdeniz çok zengin hidrokarbon yataklarını haizdir. Günümüzün teknolojiyle ekonomik olarak enerji kaynaklarını çıkarmak mümkün hale gelmiştir. Türkiye'nin öncelikle Karadeniz'de olduğu gibi tüm kıyıdaşlarla deniz yetki alanları sınırlamasını diplomatik yollarla belirlemesi, doğru ittifaklar kurması, bir kutuptan diğer kutba kaymadan çok yönlü mekik diplomasi izlemesi, sıfır çözüm noktasını yaratacak agresif tutumlar yerine dünya ülkelerince benimsenmiş uluslararası deniz hukuku kurallarını işleterek haklı iddialarını dünya kamuoyuna benimsetmeli ve güçlü ticari ilişkilerin yanı sıra teknolojik sıçrama yaratacak olan yeşil teknolojiler, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı, yapay zeka, büyük veri yönetimi, sanal gerçeklik gibi teknolojik dönüşümleri kaçırmamalıdır. Yelkenli gemilerden, buharlı gemilere geçişi kaçırıp ve teknolojik sıçramayı yakalayamayan Osmanlı İmparatorluğu'nun düştüğü hataya, Türkiye Cumhuriyeti düşmemelidir. Türkiye-İsrail ilişkileri yeniden güçlü bir konuma gelirken Türkiye Cumhuriyeti aracı, taşıyıcı, köprü veya güvenlik hizmetleriyle sınırlı kalarak büyük bir ticaretin küçük hizmetlisi durumuna düşmemelidir. İskenderun bölgesi, Rotterdam gibi enerji kaynaklarını rafine eden, depolayan bir enerji borsasına dönüştürülmelidir. Boru hatlarına alternatif olarak açık deniz platformlarının ve bu platformlara destek sağlayan açık deniz gemilerinin (İkmal Gemileri, Sondaj Kuleleri, Kurulum (Jack-up) Gemileri, Yüzer Depo ve Boşaltma Gemileri) yeşil teknolojiler ile inşa edilmesi ve donatılmasıyla Avrupa başta olmak

üzere, enerji kaynaklarının transferi LNG gemileri ile sağlanmalıdır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerle hakkaniyet ve nısfet oranında bir konsorsiyum kurulmalı tüm tarafların çıkarlarını tatmin edecek şekilde bölgesel zenginleşmeyi destekleyecek, ticari ve teknolojik işbirliklerini artıracak mekanizmalar tesis edilmelidir. Bölgenin siyasi olarak en sorunlu dört ülkesi olan KKTC, Filistin, Lübnan ve Suriye'nin statüleri BM nezdinde garanti altına alınmalı ve gelecekte hak kaybına uğramamaları için gri alanlar tesis edilerek garantör ülkelerin temsilciliğinde müzakereler yürütülmelidir. Bu meyanda KKTC'nin tanınması, Filistin ile İsrail arasındaki sınır sorunlarının çözümü kavuşturulması ve Suriye'nin üniter yapısının korunması barışın sürdürülebilmesini sağlayacak çözümler olacaktır. Bu kırılğan noktaların yarattığı siyasi istikrarsızlığın devamı halinde askeri tedbirlerin gerginliği tırmandıracağı ve bölgesel zenginleşmenin öteleneceği kıymetlendirilmektedir. Türkiye-Mısır ve İsrail; Ortadoğu ve Körfez ülkelerini de dikkate alarak tarihte sağlanamayan uzlaşmayı 21. yüzyılda tesis etmelidir. Tarihte Roma, Atina, Mısır ve Pers uygarlıklarının yenişememesinden kaynaklanan ve günümüze kadar devam eden kültürel, dini, siyasi vs. anlaşmazlıkların bedelini ödeyen bölge halklarının artık bir huzura kavuşması ve Türk Medeniyetinin uzlaştırmacı yönüyle Rusya Federasyonu başta olmak üzere Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler, Balkanlar ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri ile doğu ve batı medeniyetlerini sentezleyen kalıcı bir barışa gidilebilmesi için bölgesel ittifakların yeniden canlandırılması ve bir barış kuşağı oluşturulması diplomasinin yoğun uğraş alanı olmalıdır. Demir kubbelerle güvenlik sağlamak yerine çok değerli enerji kaynaklarının olduğu bölgeleri barış kuşağıyla emniyete almak daha maliyet etkin olabileceği gibi bölge halkları zenginleştikçe barış ortamı da sürdürülebilir olacaktır.

KAYNAKÇA

Akbulut Hakan. "Enerji Diplomasisi", Girişimci ve İnsani Dış Politika, <https://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa> (erişim 22 Eylül 2022)

eni.com, "Eni makes a significant gas discovery offshore Cyprus", Natural Resources, son güncelleme 22 Ağustos 2022, 11:00 AM CEST, erişim 22 Ağustos 2022, <https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2022/08/eni-makes-significant-gas-discovery-offshore-cyprus.html>

Ersoy Tuğçe, "Emerging Alliances, Deteriorating Relations: Turkey, Israel and Greece in the Eastern Mediterranean", In: Sever, A., Almog, O. (eds) Contemporary Israeli–Turkish Relations in Comparative Perspective, Palgrave Macmillan, Cham., pg.101-137, https://doi.org/10.1007/978-3-030-05786-2_5 (erişim 11 Ağustos 2022),

euronews, "Kıbrıs Rum yönetimi, İsrail'den Demir Kubbe savunma sistemi alıyor", Yunanistan, son güncelleme 21 Ağustos 2022, erişim 21 Aralık 2022, <https://tr.euronews.com/2022/08/21/kibris-rum-yonetimi-israilden-demir-kubbe-savunma-sistemi-aliyor>

Eurostat, "Country level - gross weight of goods handled in all ports", data browser, son güncelleme 16 Kasım 2022, 01:00, Erişim 25 Aralık 2022 https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/mar_mg_aa_cwh/default/table?lang=en

Kökyay Ferhat, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2021, pp. 216-239 Anadolu Ajansı, "İsrail hükümeti Lübnan ile deniz sınırı anlaşmasını onayladı", Dünya, son güncelleme 27 Ekim 2022, erişim 26 Aralık 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-hukumeti-lubnan-ile-deniz-siniri-anlasmasini-onayladi/2722181>

Reuters, "Israel-Turkey gas pipeline discussed as European alternative to Russian energy", Energy, son güncelleme 29 Mart 2022, 08:07 AM GMT+3, erişim 22 Ağustos 2022, <https://www.reuters.com/business/energy/israel-turkey-gas-pipeline-an-option-russia-wary-europe-sources-2022-03-29/>

TECHNION, "Area", Israel Marine Plan: Marine Spatial Planning of Israel, [https://msp-israel.net.technion.ac.il/en/about/area/#:~:text=The%20Exclusive%20Economic%20Zone%20\(EEZ,Israel%2C%20as%20agreed%20between%20them](https://msp-israel.net.technion.ac.il/en/about/area/#:~:text=The%20Exclusive%20Economic%20Zone%20(EEZ,Israel%2C%20as%20agreed%20between%20them). (Erişim 22.08.2022)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi", https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa (erişim 20 Temmuz 2022)

Rodrigue Jean-Paul. (2020), The Geography of Transportation Systems: Domains of Maritime Circulation, New York: Routledge, pg. 171, ISBN 978-0-367-36463-2, <https://transportgeography.org/contents/chapter5/maritime-transportation/domains-maritime-circulation/>

TotalEnergies, "Cyprus: TotalEnergies announces significant offshore gas discovery in Block 6", press-releases, son güncelleme 22 Ağustos 2022, erişim 22 Ağustos 2022, <https://totalenergies.com/media/news/press-releases/cyprus-totalenergies-announces-significant-offshore-gas-discovery-block-6>

United Nations,"Agreement Between The Government of The State of Israel and The Government of The Republic of Cyprus on The Delimitation of The Exclusive Economic Zone", Legislation and Treaties, son güncelleme 17 Aralık 2020, Erişim 26 Aralık 2022

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf

United Nations, "List of Geographical Coordinates for Delimitation of the Northern Limit of the Territorial Sea and Exclusive Economic Zone of the State of Israel in WGS84", Legislation and Treaties: Permanent Mission of Israel to The United Nations, New York https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/isr_eez_northernlimit2011.pdf (Erişim 22.08.2022)

United Nations General Assembly, "Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General", Seventy-third session, Agenda items 45 and 78, Question of Cyprus, Oceans and the law of the sea, A/73/804, son güncelleme 22 Mart 2019, erişim 24 Ağustos 2022, https://tudav.org/wp-content/uploads/2019/04/Do%C4%9Fu_akdeniz-k%C4%B1ta_sahanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_A73804.pdf

World Wildlife Fund (WMF), "Maritime Traffic", erişim 11 Ağustos 2022 https://www.wwfmmi.org/medtrends/shifting_blue_economies/maritime_traffic/